

yderst betændt forhold til den nationale selvbestemmelsesret. Ikke uden grund, eftersom de afstemninger, der afholdtes i Østpreussen og Øvre-Schlesien alle faldt ud til fordel for Tyskland. Når det (s. 412) hedder, at det ved folkeafstemninger var søgt at trække grænsen nogenlunde rimeligt, er det nok lidt vidtgående. Afstemningerne skyldtes mere de sejrende stormagters indbyrdes uenighed om, i hvilket omfang Tyskland skulle svækkes, og i Vestpreussen med korridoren afholdtes netop ingen afstemning, fordi udfaldet her i det mindste var usikkert.⁵

Fremstillingen afsluttes med en konklusion og et tysk resumé. Noack anfører, at mindretallets alvorligste fjende var det tyske samfunds assimilerende kraft. Kun i de tidsrum, hvor dette samme var i krise, 1918-20 og igen 1930-33, kunne mindretallet notere en nettotilgang. Når de danske ledere tog det som et tegn på, at den danske afstamning slog igennem, og de tyske embedsmænd og politikere mente, at der var tale om bestikkelse og »Speck«, overbeviser det ikke Noack. Eftersom man ikke kan granske den enkeltes hjerte og nyrer, må det nationale sindelag efter Noacks mening ses i lyset af de samfundsmæssige sammenhænge, det var en del af.

Uanset enkelte kritiske bemærkninger ovenfor, som hovedsagelig angår nuancer, skal det fastslås, at Noacks bog ikke blot er en solid præstation, men også – for en disputats at være – velskrevet. Fortsættelsen må derfor afventes med spænding.

Carsten Mogensen

⁵ Jvf. M. Broszat: *Zweihundert Jahre deutsche Polenpolitik*. Frankfurt a.M. 1972, s. 201 ff.

TAGE KAARSTED: *Ove Rode – en politiker ved vejs ende*. Odense 1989, 216 sider, kr. 178.

Med dette fjerde bind er Tage Kaarsteds biografi om Ove Rode også kommet til vejs ende. Rejsen har været lang og har taget tid. Faktisk er der næsten en såkaldt menneskealder mellem udgivelsen af bind I i 1963 og bind IV i 1989.

I et ret så selvkritisk forord skriver Kaarsted om de problemer, som selve produktionstiden har forårsaget. Fremgangsmåden er ikke anbefalelsesværdig, hedder det. Den har ført til »uensartethed« og til »gentagelser«. Desuden har forfatterens »egne holdningsglidninger« ført til, at

der anlægges »skiftende syn på bogens hovedperson og baggrundshistorie.«

Jeg vil se lidt nærmere på sidstnævnte problem. Nu er det ganske vist ikke usædvanligt, at en forsknings- og skriveproces påvirker forfatteren. Han eller hun gennemløber nogle mentale forandringer, som ytrer sig i det, vi kaldet »ny erkendelse.« Det er vel netop heri, at den egentlige belønning for det slidsomme arbejde ligger. I det omfang, erhvervelsen af ny erkendelse er det sædvanlige, burde det derfor heller ikke udgøre et problem, som det er værd at snakke om.

Jeg er imidlertid enig med Kaarsted i, at problemet i det foreliggende tilfælde er et problem. Her i bind fire ser det nemlig ud til, at der er opstået nogle analytiske vanskeligheder. De kan hænge sammen med kombinationen af biografien som genre og produktionsformen over adskillige bind. Her kan der ligge et vanskeligt foreneligt forhold mellem den kontinuitet, som emnet – tolkningen af hovedfigurens egenskaber – og den diskontinuitet, som skyldes den fremadskridende erkendelsesproces, kan forårsage. Problemet opstår, fordi forskningsresultaterne publiceres undervejs i processen med tolkninger af hovedpersonen, der kan have bundet forfatterens forståelse af det følgende, selvom de analytisk set ikke er særligt frugtbare til formålet.

Ovennævnte hænger sammen med det, som jeg vil kalde »overleveringens problem«. Kaarsted har sikkert ved begyndelsen af dette store biografiske arbejde ligget under for overleveringen om Rode. Han har været forblændet af den store radikale indenrigsminister, der med overlegen dygtighed blev reguleringspolitikens arkitekt. Han har beundret retorikeren og den elegante parlamentariker, hvis klinge var lige så skarpt sleben som den scavenianske – ifølge Erik Rasmussen.

Min egen erfaring fra mit arbejde med Christmas Møller siger mig, at overleveringer er bygget op omkring både faktuel historie og heroiserende mytologi. Det er min opfattelse, at Kaarsted tidligt og for ukritisk har accepteret for meget af overleveringens mytologiserende dele, og at han i biografien med dette sidste bind er nået til en fase i Rodes levnedsløb, hvor det viser sig, at myten ikke holder.

Bind fire dækker tiden fra de radikale katastrofevalg i 1920 til Rodes død i 1933. I 1920 blev der skabt det styrkeforhold mellem de fire gamle partier, som viste sig at skulle bestå i mange år hinsides 1945. Hovedproblemet for alle fire partier efter 1920 var at definere sig de roller, som det nystrukturerede politiske system gav dem hver især. Situationen var vanskeligst for Det konservative Folkeparti og for Det radikale Venstre. I begge partier opstod der strid om den fremtidige parlamentariske kurs.

Hos de radikale ytrede den sig som en uenighed mellem P. Munch og Rode, der henholdsvis ønskede samarbejde med Socialdemokratiet og med Venstre.

I 1927 nedlagde Rode sit folketingsmandat for at overtage stillingen som ansvarshavende redaktør på Politiken. Han havde flere motiver for sin beslutning. Et af dem var – som Kaarsted da også skriver – at Rode anså spillet for tabt. Det er på dette sted, at overleveringen efter min opfattelse har stillet sig i vejen for en grundigere analyse af, hvad det var for et spil, der var tabt og af årsagerne til, at det gik sådan.

Mange steder i biografien har Kaarsted bygget fremstillingen af de interne partiforhold op ved en modstilling af den »glansfulde« Rode med den »grå« Munch. I striden om partiets parlamentariske placering trak de i hver sin retning, og det var Munchs linje, der sejrede. Det interessante er imidlertid, at den sejrede – ikke på grund af styrkeforholdene i den radikale gruppe – men som følge af styrkeforholdene i det politiske system, som var en genspejling af ændrede klasseforhold uden i samfundet. Set i forhold til den politiske virkelighed var Rodes og Munchs samarbejdsmodeller altså ikke jævnbyrdige, og Rodes var den mindre realistiske.

Rodes kamp for et samarbejde med Venstre kom til at præge hans sidste syv år i Folketinget på en måde, der kan give anledning til kritiske betragtninger vedrørende hans påståede skarpsindighed som parlamentarisk taktiker. Ganske vist blev hans politik vanskeliggjort af Neergaards katastrofalt usikre håndtering af Landmandsbanksagen. Alligevel må man hævde, at Rode kom ud i parlamentarisk uholdbare situationer, som en dreven politiker aldrig burde være havnet i. F.eks. forekommer det i dag helt urealistisk, når han på een gang ville vælte statsministeren og beholde resten af regeringen ved at drage Neergaard til ansvar for erklæringen af 9. juli og dog undgå, at der blev udskrevet valg.

Følgen af brydningen mellem Rode og Munch var, at den radikale politik i disse år kom til at mangle fasthed og ideologisk profil. Rode strittede imod udviklingen hen mod et tobloksystem, og han fablede om en fremtidig styreform à la den schweiziske. Mens alle andre havde travlt med ideologisk at trække skillelinjer op, gik han den modsatte vej og forsøgte sig med en vision, der kunne minde om Liberalt Centrum's i 1960'erne.

I 1923 genfremsatte Rode et forslag om tilsyn med truster og monopoler. Denne gang var forslaget privat, og som næsten alle af den slags var det »dømt til fortabelse.« I den forbindelse skriver Kaarsted, at Rode lige som i 1920 var »mange år forud for sin tid.« I den konkrete sammenhæng

er vurderingen korrekt. Men i andre henseender – synet på partiets parlamentariske muligheder og i forståelsen af den samfundsmæssige udvikling – var han vel egentlig forankret i den fortid, der lå før 1914.

Det Gimle, han havde drømt om, kom ikke. I 1920'erne viste det sig desuden, at hans sociale-liberale grundanskuelse ikke lod sig realisere sammen med det stedse mere ultraliberale Venstre, og på den anden side var det besindigt reformistiske Socialdemokrati ham en tand for yderligtgående. Sagt med andre ord: Den form for radikalisme, der havde fejret triumfer ved forhen at kunne samle en væsentlig del af de fremskridtsvenlige kræfter i landet, havde det svært under det nye politiske system. Derfor havde Rode det også vanskeligt.

Under indflydelse af den proces, hvorved Danmark i århundredets første tredjedel forandrede sig fra et stændersamfund til et mere udpræget klassesamfund, omstruktureredes det politiske system på en måde, der førte til ændrede parlamentariske samarbejdsforhold. Hvad enten Rode ikke kunne eller ikke ville erkende denne udvikling, må konklusionen blive, at han ikke mere var helt på højde med sin tid. Det var Munch derimod, og det var derfor, at hans linje sejrede.

Det er den konklusion, vi ikke får i biografiens sidste bind, hvor den naturligt hører til. Formentlig har Kaarsteds meget forståelige sympati og beundring for Rode forhindret ham i en så kritisk analytiske afslutning på et stort biografisk værk og på en i mange måder iøvrigt flot politikerkarriere.

Jeg mener imidlertid, at problemet kunne have været overvundet, hvis en sådan kritik var blevet kædet sammen med nogle overvejelser vedrørende forskellige politiker-typologier.

Som politisk aktør var Rode en sjældenhed – i hvert fald i dansk politik. Om ham stod der glans. Han havde ånd og førte sig frem med stil. Ved hans død blev ordet »ynde« da også hæftet på ham. Det er ikke noget almindeligt begreb, når danske parlamentarikere skal karakteriseres. Ingen ville drømme om at tale om ynde i forbindelse med Stauning, P. Munch, Christmas Møller eller de senere Knud Kristensen, Per Hækkerup og Anker Jørgensen. Men om Rode blev det sagt med rette. Han var æstetiker og meget af et lyrisk temperament – og så kunne han drømme henført om et Gimle her på jorden.

Hvor stor chancer i politik har mennesker af et sådan naturel overfor brutale og hensynsløse karakterer som Madsen-Mygdal eller fantasiløse, men teknisk sikre håndværkere som Stauning og Munch?

Sikkert synes det i hvert fald, at jævnsides med det parlamentariske systems udvikling og de materielle forandringer ude i samfundet er der

blevet mindre plads og gennemslagskraft for typer som Rode. Den proces begyndte for alvor efter verdenskrigen, og derfor stod der – hvis sandt skal siges – heller ikke megen glans om Rodes sidste syv år i Folketinget. Det burde have været sagt eksplicit i dette sidste bind, og det burde have været sagt på en måde, så det stod klart for læseren, at fejlen ikke skyldtes Rodes menneskelige egenskaber og intellektuelle udstyr.

Wilhelm Christmas-Møller.

HANS KIRCHHOFF (red.): Den Anden Verdenskrig. Bind II: Den Store Alliance 1941-45. Af Aage Trommer. Billedredaktør: Knud Ryg Olsen, Gyldendal, 1989. (s. 344).

Bind II er hovedsagelig skrevet af lektor Aage Trommer, dog er to afsnit om modstandsbevægelserne skrevet af lektor Hans Kirchhoff og enkelte af de små afsnit med 'Sideblik' af professor Henning Poulsen. Disse koncentrerede småafsnit giver tit mange interessante oplysninger – om bl.a. kvinderne og krigen, om de uhyrlige folkeflytninger, om ernærings-situationen m.v. Som første bind føres vi godt omkring i verden, fra Europa til Det Fjerne Østen, og et utal af begivenheder og personer omtales. Og som i første bind holdes stadig et højt niveau med hensyn til præcision i gengivelsen af de mange, ofte komplicerede begivenheder.

Forfatterens holdning til stoffet er klart forskellig. Kirchhoffs afsnit er veloplagt skrevet, med polemiske udfald og fyldt med oplysninger fra den megen litteratur om modstandsbevægelserne og deres betydning, der gennemgående mere tillægges moralsk og psykologisk end militær vægt. Det bemærkes med rette, at Danmark set i en europæisk sammenhæng slap let gennem Anden Verdenskrig. Trommer beskæftiger sig især med frontudviklingen, hvorved lange passager får en mere tør og opregnende karakter. Der er undertiden ros til tyskerne som soldater, og ris til englændernes og amerikanernes soldaterkvaliteter (s. 115, 146, 217-219). Der er kritiske betragtninger om de vestallieredes flybombardementer. Fremstillingen krydres med visse personkarakteristikker, der liver op på de lange stræk med mere almindelig krigshistorie. Spændende er det nye stof om efterretningstjenesternes virke.